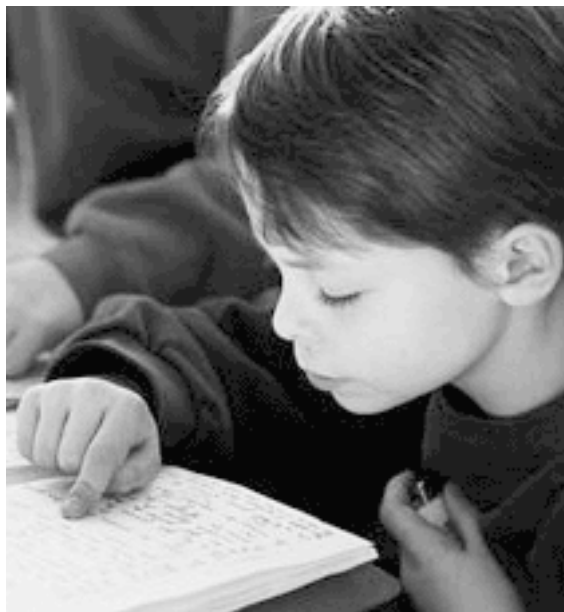

Dyslexiebeleid op

IKC Bonifatius

Inhoudsopgave

Voorwoord

- 1. Problemen op tijd signaleren en aanpakken**
  - 1.1. De kleuterperiode
  - 1.2. Groep 3
  - 1.3. Groep 4 t/m 8
  - 1.4. Een systematische aanpak bij achterstand
- 2. Zwakke lezers en dyslexie**
- 3. Definitie en criteria ter vaststelling van dyslexie**
- 4. Het vermoeden van dyslexie onderbouwen**
  - 4.1. Werkwijze / traject op IKC Bonifatius bij vermoeden van dyslexie
  - 4.2. Het schooldossier
  - 4.3. Informatie over vergoedingen
- 5. Het dyslexieonderzoek: de onderkende diagnose**
- 6. De dyslexieverklaring**
  - 6.1. Voordelen van een dyslexieverklaring
  - 6.2. Begeleiding na de dyslexieverklaring
- 7. Twee-sporen-aanpak op IKC Bonifatius**
  - 7.1. Twee-sporen-aanpak
  - 7.2. Formulering van de remediering in het groepsplan
  - 7.3. Formulering van de compensatie en dispensatie in het groepsplan
  - 7.4. Kurzweil
  - 7.5. Het dyslexiepaspoort
- 8. Problemen van dyslectische kinderen bij verschillende vakgebieden**

Literatuurlijst

Bijlage 1: model handelingsgericht werken

Voorwoord

In Nederland is ongeveer 4% van de basisschoolleerlingen dyslectisch. Vaak is er sprake van een sterke erfelijke factor: als een ouder dyslectisch is, ligt de kans om er als kind aanleg voor te hebben op 40-50%. Bij twee dyslectische ouders ligt dit percentage zelfs op 80%.

Maar wat is dyslexie nu precies? Hieronder volgen enkele uitspraken van kinderen:

“Dyslexie is iets wat in je hoofd zit.

Maar denken jullie als mensen die geen dyslexie hebben:

dyslexie heeft toch met lezen te maken?

Dat is in mijn geval ook zo.

Dyslexie is geen ziekte, het is wel een handicap maar ik zie

Het niet als een handicap (dat wil ik gewoon niet in zien dat ik

zeg maar half gehandicapt ben).

Mensen zijn nog aan het onderzoeken hoe dyslexie kan ontstaan

in de buik van de moeder of ontstaat het niet in de buik van de moeder?

Ik kan jullie er niet meer over vertellen het is ook zo ingewikkeld.

Maar ik wil het graag weten.

Ik hoop jullie ook.”

Floor uit groep 7 (PLD groep 5 t/m 8)

“Mijn broer is dyslectisch.

Dyslectisch betekent dat je met iets bent geboren.

Dat betekent dat je dingen langzamer doet, maar je bent niet een langzame leerder.

Veel mensen denken dat mijn broer dom is. Maar dat is hij niet.”

Richard, 7 jaar (PLD groep 5 t/m 8)

Misverstanden

Er bestaat veel misverstand en onduidelijkheid over dyslexie in het basisonderwijs.

In dit schrijven trachten we meer duidelijkheid te geven over wat dyslexie is, hoe het op school tijdig kan worden onderkend en hoe we omgaan met dyslectische kinderen op IKC Bonifatius.

1. Problemen op tijd signaleren en aanpakken

Het intakegesprek n.a.v. de aanmelding op onze school dient als eerste zeef om de aanwezigheid van risicofactoren op het eventueel te ontwikkelen leesproblemen vroegtijdig op te sporen: erfelijkheid en vroege spraak-/taalproblemen (logopedie).

Wanneer het daadwerkelijke leesonderwijs start, is het van belang om aan de leerstof minimumdoelen te stellen die binnen een bepaalde periode door alle leerlingen moeten worden gehaald (Van der Lei & Van der Linden-Kaan, 2002). Hoe eerder lees- en spellingproblemen worden opgespoord des te groter de kans dat interventies het gewenste effect hebben. De volgende streefdoelen worden aangegeven aan de hand waarvan leerkrachten leerachterstanden vroegtijdig kunnen opsporen en deze vervolgens planmatig kunnen aanpakken (Protocol Leesproblemen en Dyslexie voor het Basisonderwijs).

1.1 De kleuterperiode

Om de ontwikkeling in geletterdheid bij kinderen in de onderbouw in beeld te brengen, zijn de volgende tussendoelen beginnende geletterdheid ontwikkeld:

1. Boekoriëntatie
2. Verhaalbegrip
3. Functies van geschreven taal
4. Relatie tussen gesproken en geschreven taal
5. Taalbewustzijn
6. Alfabetisch principe
7. Functioneel 'schrijven' en 'lezen'

De leerkracht heeft de taak om de ontwikkeling goed in kaart te brengen, omdat een kleine achterstand in de kleuterperiode een grote achterstand in de daaropvolgende jaren tot gevolg kan hebben. In het kader van preventie van leesproblemen, is het van belang om de ontwikkeling van beginnende geletterdheid vanaf het moment dat een kleuter op school komt, systematisch te volgen. In ons leerlingvolgsysteem wordt gebruik gemaakt van de signaleringslijst voor kleuters (Smits, 2002) met de volgende onderdelen: a) letterkennis, b) auditieve analyse, c) auditieve synthese en d) kleuren benoemen (tempo). Risicokleuters kunnen met de 'voorschotbenadering' effectief ondersteund worden. Kinderen krijgen extra oefening binnen de kleine kring op het gebied van de taal-/leesontwikkeling.

1.2 Groep 3

In fase 1 van het aanvankelijk leesonderwijs worden alle letters aangeleerd. Bij problemen met het automatiseren van de letterkennis is multi-sensoriële aanbidding van de letters aan te raden: zien, horen, voelen, overtrekken/schrijven, klankgebaren. Daarnaast is veel herhalen nodig, met extra oefening van nog niet beheerste letters. Het lettergroeiboek wordt hierbij geadviseerd, om de letterkennis gestructureerd bij te houden. Naast de letterkennis is beheersing van de elementaire leeshandeling van belang: het 'hakken en plakken'. Het accent ligt in de eerste fase nog op nauwkeurig verklanken van eenvoudige woorden.

Risicolezers krijgen extra instructie en oefening in de verlengde instructie en via preteaching worden ze voorbereid op de groepsles.

Twee tussendoelen zijn van belang aan het eind van de eerste fase in groep 3:

1. een volledige letterkennis (34) en
2. mkm woorden vlot en nauwkeurig kunnen lezen, blijktend uit een voldoende score op woordniveau voor DMT kaart 1 en 2* en op tekstniveau betreft dat AVI M3.

*Deze kaart is alleen bestemd voor de zon- en eventueel de raketkinderen (niet de zwakke lezers). De zwakke lezers hebben namelijk nog geen instructie gehad m.b.t. de woorden van kaart 2, voor hen telt kaart 2 pas bij de lentesignalering. Alleen de scores van Avi M3 en DMT k1 worden meegenomen in de evaluatie van het groepsplan in januari en het leerlingenrapport dat meegaat in februari. Bij de zonkinderen (eventueel ook de raketkinderen) wordt DMT k2 wel afgenomen en meegerekend in de evaluatie en rapportage. Alleen deze kinderen krijgen hierover een vermelding in het rapport, in de vorm van een totaalscore DMT k1 + k2.

De score van kaart 1 wordt aan de hand van de handleiding van de methode handmatig uitgerekend door de leerkracht. En wordt niet ingevoerd in Esis. De zonkinderen vormen hier een uitzondering op. **Deze methode loopt zolang het onmogelijk is aparte kaarten in te voeren in het LVS van Esis. Hoewel op het moment van schrijven Esis eist dat beide kaarten worden afgenomen en ingevoerd, is de verwachting dat dit in de start van schooljaar 2012-2013 weer wordt teruggedraaid naar de invoermogelijkheid van aparte kaarten.**

De tweede fase van groep 3 (februari-juli) staat in het teken van verdere versnelling. Een aantal kinderen heeft veel moeite met de automatisering van de leeshandeling. Aan het eind van de tweede fase wordt, naast voldoende scores voor DMT kaart 1, 2 en 3, verwacht dat AVI E3 wordt gehaald. Hiervoor is een grote mate van directe woordherkenning nodig, iets wat bij zwakke lezers vaak onvoldoende tot ontwikkeling komt. Deze kinderen hebben in de tweede fase een versterkt aanbod van tekst lezen nodig met de werkwijze voor-koor-zelf als ondersteunende begeleiding. Oefening op woordniveau wordt betekenisvol als je deze woorden uit de centrale tekst haalt. Schrijven ondersteunt het oefenen op woordniveau: eerst de woorden schrijven en daarna pas hardop lezen! Deze onderdelen zijn terug te vinden in de voor de zwakke lezers ingevoerde interventiemethodiek **Connect Vloeiend Lezen (bijlage 10.f.2).**

1.3 Groep 4 t/m groep 8

Ons uitgangspunt is een groei in leesvaardigheid van minimaal één AVI (M-E) per half jaar. Bij alle leerlingen is het van belang om dit doel na te streven om te voorkomen dat leerlingen lang blijven steken in de lage AVI-niveaus. Wanneer blijkt dat een leerling na een half jaar geen vooruitgang heeft geboekt op de AVI-toetsen, dient de begeleiding geïntensiveerd te worden. Op IKC Bonifatius wordt instructie en begeleide leesoefening gegeven met de methodiek 'Estafette' voor kinderen die instructieafhankelijk (aanpak 1) of instructiegevoelig zijn (aanpak 2) zijn. Voor de aanpak 1 kinderen is het aanbod van Estafette echter niet effectief genoeg en daarom is er een aangepast Estafetteprogramma ontwikkeld.

Veel, ondersteund en herhaald oefenen, met leeftijdsadequate teksten, bevordert het vloeiend lezen van teksten. Er is wetenschappelijk aangetoond dat er sprake is van transfer naar andere teksten, er is dus leesontwikkeling. Einddoel van het technisch lezen is het vloeiend en met begrip kunnen lezen van teksten op AVI Plusniveau, met een minimale score van E6 voor kinderen met een diagnose dyslexie. Niveau E6 geldt als het minimumniveau van functionele geletterdheid.

IKC Bonifatius zet hoog in, we gaan uit van een 95-100% beheersing van AVI Plus eind groep 8, voor kinderen zonder een diagnose dyslexie.

Wij werken op IKC Bonifatius met de TL-leestempo-toets. Deze voeren wij in ons LVS in. Wanneer leerlingen uitvallen, toetsen wij extra. Het gaat om de kinderen die en IV of V-score halen. We stellen daarbij het volgende:

-de uitvallers in groep 4 t/m 8 worden 4x per jaar getoetst op DMT

-oktober (versie B) – januari (versie A) – april (versie B) – juni (versie A) DMT-toetsing

Doen wij dit niet, dan bemoeilijkt dit de aanvraag voor een mogelijk vervolgonderzoek naar dyslexie of andere problematieken. Bij deze kinderen geldt ook, dat zij meegaan in het stappenplan van actieplan-handelingsplan-OPP. Zij stappen daarbij in op het handelingsplan (geen kort actieplan). Deze plannen lopen tot de volgende toetsperiode.

1.4 Een systematische aanpak bij achterstand

Bij een achterstand op het gebied van het lezen en/of het spellen wordt in een groepsplan een gestructureerde aanpak van het lees- en/of spellingprobleem beschreven in het groepsoverzicht die voor *specifieke onderwijsbehoeften* is gereserveerd. Het schriftelijk vastleggen van het verloop, de inhoud en de effecten van de interventies is van groot belang. Dit biedt niet alleen leerkrachten een systematisch overzicht, maar het is ook voor mogelijk vervolgonderzoek naar dyslexie onmisbaar.

2. Zwakke lezers en dyslexie

Slechts een klein deel binnen de groep hele zwakke lezers is ook daadwerkelijk dyslectisch. Het onderstaande schema kan goed ondersteunen bij het traceren van de groep dyslectische kinderen binnen de groep.

Continuüm van zorg op het gebied van lezen, leesproblemen en dyslexie (uit: Masterplan Dyslexie, Struiksma 2005))	
Stap 1	Kwaliteit instructiegedrag en klassenmanagement (IGDI-model)
Stap 2	Juiste uitvoering van effectieve methodes voor aanvankelijk en voortgezet technisch lezen
Stap 3	Monitoren leesvordering: gebruik leerlingvolgsysteem technisch lezen
Stap 4	Vaststellen potentiële uitvallers (zwakste 25%: V of D-E scores Cito) Differentiatie bij het technisch leesonderwijs. Aanpak in de klas.
Stap 5	Vaststellen van leerlingen met ernstige leesproblemen: zwakste 10%, Cito V-E score. Een half jaar intensieve, individuele leesbegeleiding.
Stap 6	Vaststellen van achterstand en hardnekkigheid van het leesprobleem; vermoeden van dyslexie (circa 3 tot 4%).
Stap 7	Vaststellen van dyslexie op basis van psychodiagnostisch onderzoek: -enkelvoudige dyslexie: wordt via ziektekostenverzekering vergoed -dyslexie en andere (leer)stoornis: co-morbiditeit*: via Cedin (clb)
Stap 8	Gespecialiseerde dyslexiebehandeling: -enkelvoudige dyslexie: extern door ziektekostenverzekering vergoed -co-morbiditeit: expertise vanuit het Gebiedsteam Sneek en Cedin (clb)
Stap 9	Coaching van dyslectische leerlingen: oplossingen vinden om de belemmeringen zo veel mogelijk te compenseren

* Bij co-morbiditeit is er sprake van een of meerdere andere (leer)stoornissen (bijvoorbeeld ADHD) waardoor er gesproken wordt van meervoudige dyslexie.

**Aanvullend op bovenstaand schema: een kind met een lichtere vorm van dyslexie is vaak te herkennen aan hoge scores op alle onderdelen en alleen voor spelling of lezen op woordniveau (DMT) een lagere score (bijvoorbeeld C), welke niet onvoldoende is, maar wel opvallend.

3. Definitie en criteria ter vaststelling van dyslexie

“Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau.” (Stichting Dyslexie Nederland, 2008)

De volgende criteria uit het Protocol Leesproblemen en Dyslexie worden gehanteerd om te beoordelen of er sprake kan zijn van dyslexie:

- Het criterium van de achterstand: het vaardigheidsniveau van lezen en/of spellen op woordniveau ligt significant onder het niveau dat op basis van leeftijd en gevolgd onderwijs van de leerling verwacht mag worden. De achterstand wordt aangetoond dmv toetsuitslagen uit het LVS.
- Het criterium van de didactische resistentie: het probleem in het aanleren en toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau blijft bestaan, ondanks oefening en intensieve systematische begeleiding. Met behulp van actieplannen uit het groepsplan wordt aangetoond dat er goede begeleiding is geboden, maar dat deze geen of slechts beperkt effect heeft gehad.

Dit betekent:

Bij het criterium van achterstand wordt er vanuit gegaan dat er bij een leerling gemiddelde tot hoge prestaties zijn, maar er toch een significante achterstand bij technisch lezen en/of spellen blijft.

Er is sprake van een significante achterstand wanneer de leerling op ten minste 3 meetmomenten, over een periode van 1 ½ jaar, V-E-scores behaalt op technisch lezen en/of spellen *op woordniveau*.

Er is sprake van didactische resistentie wanneer:

- Een half jaar lang intensieve begeleiding is geweest (3x per week, 20 minuten).
- Er voldoende gelegenheid is geweest om te leren. Het betreft hier zowel de leerling als de school: bijvoorbeeld, het kind moet niet langdurig ziek zijn geweest of niet veel invalleerkrachten voor de groep.

4. Het vermoeden van dyslexie onderbouwen

4.1 Werkwijze/traject op IKC Bonifatius bij het vermoeden van dyslexie

Als er bij een leerling sprake is van zeer hardnekkige problemen op woordniveau, ondanks een adequaat uitgevoerd hulpprogramma, wordt dit door de groepsleerkracht allereerst ingebracht tijdens het gesprek met een lid van het zorgteam over de groepsplannen. Het kind kan daarna nader besproken worden in de daarop volgende individuele bespreking. Dit kan resulteren in een kort onderzoek door de cpo, waarbij de lees-/spellingontwikkeling in kaart wordt gebracht. Daarna kan een goede inschatting worden gemaakt m.b.t. de haalbaarheid van een dyslexieonderzoek. Dit traject loopt synchroon aan de cyclus handelingsgericht werken zoals in onderstaand figuur staat beschreven.

NB:

Pas op het moment dat de leerkracht en cpo in de groepsbespreking besluiten over te gaan tot een leerlingenbespreking wordt door de leerkracht met de ouders besproken dat de school behoefte heeft tot verder onderzoek. Er wordt pas een eventueel vermoeden van dyslexie uitgesproken wanneer dit is overlegd met de cpo ter voorbereiding op verder onderzoek.

De procedure gaat als volgt:

1. aangeven van de problematiek door de leerkracht aan de cpo tijdens de groepsbespreking
2. eventueel besluit tot leerlingenbespreking tussen leerkracht en cpo
3. bespreking van de problematiek en intentie tot leerlingenbespreking met ouders door leerkracht, er wordt schriftelijk toestemming gevraagd voor de leerlingenbespreking door de leerkracht, hiervoor wordt het toestemmingsformulier gebruikt (toegestuurd aan leerkracht door cpo)
4. eventueel vooronderzoek cpo of bespreking in het zorgteam
6. uitnodiging ouders tot nagesprek over het vooronderzoek door de leerkracht
7. afhankelijk van het advies van de cpo komt er een nader onderzoek op dyslexie, dit wordt door ouders geïnitieerd via de ziektekostenverzekering, school levert via de cpo het schooldossier* aan ouders, zij vragen het daarna aan
8. kan dit niet door de zorgverzekering in behandeling worden genomen, dan zal de cpo via het IZO een beroep doen op het gebiedsteam Sneek

NB: *het schooldossier wordt alleen geleverd door school wanneer er vanuit het zorgteam is bepaald dat school vermoeden heeft van *ernstige* dyslexie, dit is een voorwaarde die wordt gesteld door externe instanties.

4.2. Het schooldossier

Wanneer een intensieve behandeling geen baat heeft gehad en er nog steeds sprake is van een significante achterstand, vragen de ouders het dyslexieonderzoek aan bij een onderzoeksbureau. Op IKC Bonifatius wordt dit meestal bij Pento of Dyslexiezorg Noord Nederland (DZNN) gedaan.

De school dient voor dit onderzoek een dossier aan te leveren. Hierbij worden de aanbevelingen uit het Masterplan Dyslexie gevolgd:

http://masterplandyslexie.nl/nl/catalog/overview/protocollen_basisonderwijs/18

Het schooldossier wordt geleverd door de leerkracht, pas nadat hier in een zorgoverleg door het zorgteam een *vermoeden tot ernstige dyslexie* is uitgesproken. Dit zorgoverleg vindt plaats na de leerlingenbespreking van de leerkracht met de cpo en mogelijk vooronderzoek binnen de school, zodat dan tot een gefundeerde conclusie kan worden gekomen. Wanneer het zorgteam geen vermoeden van dyslexie kan uitspreken, kan er geen schooldossier geleverd worden. Dit omdat deze uitspraak een vereiste is van de onderzoeksinstituten. De leerkracht is in dit gehele proces de eigenaar en heeft de regie tot:

- voorbespreking met de cpo
- terugkoppeling naar ouders
- aanleveren schooldossier (dit in samenwerking met het zorgteam)

Op advies van het zorgteam kan de directie besluiten door school een dyslexie-onderzoek aan te vragen bij het gebiedsteam, waarvoor de kosten door de school worden gedragen. Dit in overleg met de contactpersoon van het gebiedsteam via het IZO (Intern Zorgoverleg).

Dit kan alleen wanneer dit blijkt dat ouders dit niet via de verzekering kan aanvragen en geen middelen hebben dit particulier te doen, terwijl ouders en school wel de expliciete wens hebben grip te krijgen op de problematiek. Hiervoor worden de volgende richtlijnen gehanteerd:

1. het onderzoek geeft een helder begripkader in de communicatie tussen deskundigen;
2. diagnose helpt bij besluitvorming tot een arrangement / verwijzing / gelden etc.;
3. diagnose geeft inzichten in onderwijsbehoeften en mogelijkheden (IQ) individuele leerling;
4. bevordert acceptatie bij de leerling / ouders;
5. helpt grip te krijgen op de beperking;

Voor het dossier levert de school de volgende gegevens aan:

- basisgegevens uit het leerlingvolgsysteem;
- een beschrijving van het lees- en spellingprobleem;
- signalering van het lees- en spellingproblemen: wanneer en met welke toetsen;
- omschrijving van de extra begeleiding: het handelingsplan gedurende minimaal een half jaar, dit tijdens minimaal 3x 20 minuten per week (of 4x 15 minuten) met evaluatie en ondertekening van ouders
- resultaten van de extra begeleiding en beschrijving van gebruikte toetsen en normering;
- indien bekend, vermelding en beschrijving van eventuele andere (leer)stoornissen.

4.3. Informatie over vergoedingen

Vanaf 01-01-2013 komen leerlingen van 7 jaar en ouder binnen het PO en SBO in aanmerking voor de vergoedingsregeling via de ziektekostenverzekering. Dit houdt in dat de diagnose (onderzoek) en behandeling worden vergoed. Dit is echter alleen van toepassing als er sprake is van ernstige, *enkelvoudige* dyslexie. Er mag geen sprake zijn van een of meer andere (leer)stoornissen, co-morbiditeit genoemd. Als er sprake is van een lichte vorm van enkelvoudige dyslexie wordt er niet vergoed, maar kan er wel particulier onderzoek worden aangevraagd (ouders betalen dan zelf). De basisschool zal dan zelf de begeleiding moeten gaan verzorgen.

5. Het dyslexieonderzoek: de onderkende diagnose

De school hoeft alleen de onderkende diagnose te verzorgen:

De onderkende diagnose betreft het toewijzen van een individu aan de categorie 'dyslexie' op basis van een aantal objectief waarneembare kenmerken van het probleem. Het gaat hier om de ernst van de problematiek (Stichting Dyslexie Nederland, 2008).

Criteria	Operationalisering	Toetsing
1. Het criterium van achterstand	De leerling behaalt op 3 meetmomenten, over een periode van 1 ½ jaar, E-scores op technisch lezen en/of spellen.	Technisch lezen: - CITO DMT 2009 - Avi 2009 Spelling: - CITO 3.0 - PI-dictee als analyse
2. Het criterium van didactische resistentie	Er moet minimaal een half jaar lang intensieve begeleiding zijn geweest, namelijk 3x per week, 20 minuten. Dit moet terug te vinden zijn in een handelings-, groeps- of actieplan.	Analyse en evaluatie van groeps- en actieplannen. Herhaalde toetsingen (parallelversies).
3. Voldoende gelegenheid tot leren	De achterstand mag niet veroorzaakt zijn door ziekte of veel wisseling van leerkrachten.	Leerkrachten en ouders vragen naar onderbrekingen in het onderwijs, ziekteverzuim e.d.

Wanneer er een vermoeden is dat de leesachterstand te maken kan hebben met externe factoren, zoals een stoornis, zal de onderzoeker minder snel overgaan tot het afgeven van een dyslexieverklaring. Er zou dan hooguit kunnen worden gesproken over meervoudige dyslexie, welke de verzekeringen niet vergoeden. Daarom is het belangrijk eerst de casus in het zorgteam af te ronden en eventueel observaties uit te voeren in de groep. De leerlingenbespreking is essentieel bij het verkrijgen van informatie over het functioneren van een leerling.

De eventuele terughoudendheid van onderzoekers en verzekeringen bij het vermoeden van meervoudige dyslexie is een belangrijke reden om niet als leerkracht zelf al over dyslexie te praten met ouders alvorens er een bespreking is geweest in het zorgteam.

6. Dyslexieverklaring

Een dyslexieverklaring is onbeperkt geldig. Omdat de omstandigheden in de loop van de tijd kunnen veranderen, kan wel een aanpassing van de adviezen over aanpak of hulpmiddelen nodig zijn. Dit is bijvoorbeeld het geval bij de overgang van basis naar voortgezet of speciaal onderwijs. De deskundige geeft hierover advies en hoeft dan niet het hele onderzoek naar dyslexie over te doen.

6.1. Voordelen van een dyslexieverklaring

De leerling krijgt extra tijd voor lees- en schrijfactiviteiten in de klas in het voortgezet (speciaal) onderwijs.

Bij belangrijke toetsen als de tussen- en eindtoets kun je gefundeerd kiezen uit twee extra versies:

- met een vergroot lettertype
- een afluisterbare versie

Op IKC Bonifatius is het gebruikelijk niet af te wachten tot er een dyslexieverklaring ligt om actie te kunnen ondernemen. Het is niet nodig een verklaring te overleggen met bijvoorbeeld Cito bij de aanschaf van extra toetsmiddelen. De aanwezigheid van zorgteam binnen de school heeft als voordeel dat al veel kennis aanwezig is en kinderen waarbij het vermoeden van dyslexie is uitgesproken onderwijs op maat aangeboden krijgen, met name preventief. Hierdoor is de meerwaarde van een dyslexieverklaring voor de school in veel gevallen beperkt. In veel gevallen bevordert de dyslexieverklaring met name de acceptatie bij de leerling en ouders en levert het praktische voordelen op bij de overgang naar het (speciaal) voortgezet onderwijs, zoals hierboven beschreven. Dit zijn tevens de twee meest belangrijke redenen waardoor school toch kan overgaan tot het zelf financieren van een onderzoek wanneer dit via de verzekering niet mogelijk is.

6.2. Begeleiding na de dyslexieverklaring

Wanneer een kind de diagnose dyslexie heeft gekregen, kan er vergoede begeleiding worden aangevraagd. Dit loopt, wanneer kinderen getest zijn bij Pento, op onze school via Maaïke Doting van Spraakmakend Sneek. Zij komt op 1 dag in de week naar de school toe om daar met kinderen en ouders te werken. De begeleiding loopt ongeveer 2 jaren door. Om te zorgen voor een goede doorgang naar de klas toe, vinden er regelmatig gesprekken plaats tussen haar en de leerkrachten over de ontwikkeling van de kinderen. Bij de begeleiding zijn de ouders aanwezig, zij zorgen er ook voor dat hun kind tijdig aanwezig is bij Maaïke.

7. Twee-sporen-aanpak op IKC Bonifatius

7.1. Twee-sporen-aanpak

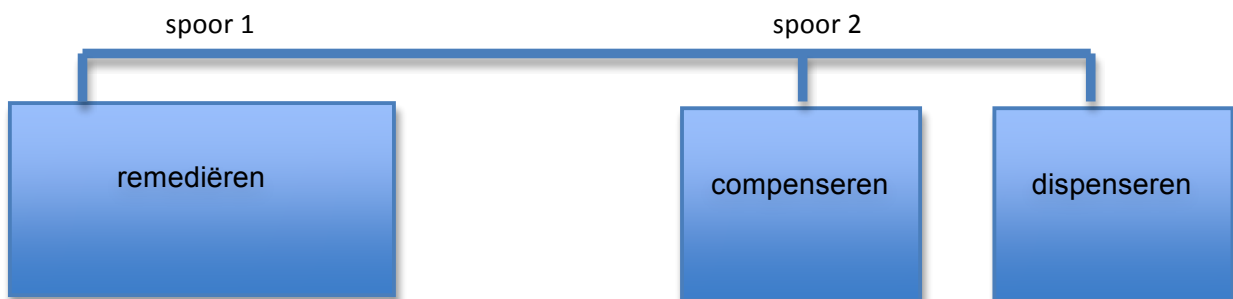
Dyslectische kinderen hebben door hun technische problemen met lezen en/of spellen vaak moeite met het niveau van de teksten en de grote hoeveelheid die zij moeten verwerken voor bijvoorbeeld de zaakvakken, terwijl zij qua intelligentie de stof wel aankunnen.

Om de autonomie van ook deze kinderen te vergroten zijn vaak compenserende en/of dispenserende maatregelen nodig.

Op onze school wordt wat betreft dyslexie gewerkt vanuit een 'twee-sporen-aanpak'.

Dit houdt in:

1. remediëren: het lees- en spellingniveau op een zo hoog mogelijk peil brengen (lezen: Avi E6 en spellen niveau E6);
2. compenseren en dispensereren: compenseren door te werken met hulpmiddelen op het denkniveau van de leeftijdsgenoten in de groep, dispensereren door ontheffing en aanpassing van bepaalde opdrachten;

Voorbeelden van compenseren:

- meer tijd voor lees- en schrijfactiviteiten geven;
- bij lezen: werken met daispeler, met tekst-naar-spraak-software (Sprint+, Kurzweil);
- bij spelling: werken met Alfa Smart en spellingcontrole, spraak-naar-tekst-software (Dragon);
- leerlingen mogen gebruik maken van hulpmiddelen als woordenboek, stappenkaart of tafeltaart;
- leerlingen hebben de mogelijkheid met Kurzweil te werken. Voorwaarde is dat ouders zelf een compatible computer aanleveren, de school schaft dan de software van Kurzweil aan.

Voorbeelden van dispensereren:

- aanpassing/vermindering van lees- en schrijftaken door afbakening van kernleerstof;
- bij topografie alleen de minimumstof leren, waarbij niet gelet wordt op de spelling;
- leerlingen krijgen een mondelinge herkansing wanneer een schriftelijke overhoring onvoldoende is (bij topo);
- spelfouten worden bij zaakvakken en begrijpend lezen niet aangerekend;
- er kan een aangepaste beoordeling bij spelling in teksten worden toegepast;

Laat een leerling met dyslexie nooit onvoorbereid hardop lezen.
Ga bij een leerling met dyslexie niet dicteren en laat het geen opgaven overschrijven van het bord.
Zorg er voor, dat alles altijd duidelijk op papier staat voor de leerling.

7.2. Formulering van de remediering in het groepsoverzicht

In het groepsoverzicht in ESIS staan bij 'algemeen' de observaties en ondersteuningsbehoeften van de leerlingen beschreven. Dit is ook de plek waar vermeld wordt dat een kind dyslexie heeft en er wordt daarin verwezen naar het dyslexiepaspoort, wanneer dit aan de orde is. Aan zwakke lezers wordt instructie gegeven aan de hand van de methodiek Connect Lezen. Ook bij hen wordt in het groepsoverzicht hiernaar verwezen. De methodiek is te vinden in de zorgmap, in bijlage 10.f.2. In de dagplanningen staan de instructiegroepjes hiervoor vermeld.

7.3. Formulering van de compensatie en dispensatie in het dyslexiepaspoort

Wanneer een leerling een dyslexieverklaring heeft gekregen, wordt dit vermeld in het groepsoverzicht in ESIS. In het geval van kinderen met dyslexie gaat het om extra zaken waarop zij recht hebben als gevolg van de diagnose. De compensatie en dispensatie waaruit gekozen kan worden, staat hieronder vermeld. De keuzes hieruit worden door de leerkracht in samenspraak met kind en ouders gedaan. Wanneer er passende interventies gekozen zijn, wordt dit genoteerd in het dyslexiepaspoort (bijlage 10.f.3.) en met ouders besproken. Na iedere Cito-periode wordt dit geëvalueerd en mogelijk bijgesteld.

Er kan worden gekozen uit de volgende aanpakken, deze wordt(en) in de kolom vermeld:

- krijgt extra tijd voor lees- en schrijfopdrachten.
- krijgt aanpassing en/of vermindering van lees- en schrijftaken
- door afbakening van kernleerstof: werkstuk, topo, dictee
- hoeft nooit onvoorbereid hardop te lezen
- teksten worden vooraf voorgelezen of beluisterd vanaf cd-rom
- teksten zijn altijd getypt, eventueel in vergroot lettertype
- teksten/werkstukken typen op de computer met spellingcontrole
- bij spelling krijgt .... een minder zware, aangepaste beoordeling.
- krijgt na een onvoldoende bij topo een mondelinge herkansing.
- mag gebruik maken van compenserende (ict) hulpmiddelen:
- Daisy-speler, Sprint (+), Dragon e.d.
- bij de Cito-eindtoets gebruikt ... de vergrote - of luisterversie
- mag hulpmiddelen gebruiken bij toetsen, o.a. stappenkaarten

Op onze school bieden we altijd aan:

- werken met Kurzweil

Bij dyslexie werken we in ieder geval met

- Connect Lezen (zie schema in de bijlage) ipv Ralfilezen
- het invullen en bespreken van het Dyslexiepaspoort met de leerling (door leerkracht)

NB: vermeld in de kolom alleen de zaken die betrekking hebben op de onderwijssituatie zoals deze is, niet wat ook zou kunnen, maar niet wordt gedaan.

7.4. Kurzweil

Op onze school is er de mogelijkheid om kinderen met Kurzweil te laten werken in de klas. Daarvoor is het belangrijk dat de ouders zelf een laptop aanleveren met afdoende capaciteiten. Hierover kunnen ouders informatie inwinnen bij het zorgteam. De kosten hiervan liggen ook bij de ouders. De kosten van de aanschaf van de software ligt bij de school. School installeert het programma en zorgt voor het soepel 'draaien' hiervan. Met de leerkrachten wordt aan de start van het schooljaar afgestemd bij welke vakgebieden Kurzweil wordt ingezet. In de regel is dit rekenen, taal en technisch lezen. Begrijpend lezen gaat via Nieuwsbegrip, welke al digitaal is op groepsniveau. Voor sommige kinderen is het belangrijk ook de teksten van de zaakvakken op Kurzweil te laten draaien.

Het installeren van Kurzweil op de computer wordt door het zorgteam gedaan. Vaak zorgt Spraakmakend Sneek al voor de initiële instructies. Daarnaast verzorgt het zorgteam ook instructie in Kurzweil aan de leerlingen en is er een maandelijks check bij de kinderen of alles nog naar behoren werkt.

7.5. Het dyslexiepaspoort

Om leerlingen te betrekken bij hun eigen ontwikkeling en hen verantwoordelijkheid te geven over hun eigen leerproces vullen we samen met hen het dyslexiepaspoort in. In dit paspoort wordt samen met de leerling bepaald wat de aanpak is voor het lees- of spellingsproces. ***Dit paspoort geldt voor kinderen met dyslexie als actieplan, ter vervanging van het handelingsplan.*** Het wordt dus ook in het dossier van de leerling verwerkt als handelingsplan en met ouders tijdens gesprekken gebruikt om te evalueren. Met de leerling wordt dit paspoort iedere maand bekeken en desnoods bijgesteld (bijlage 10.f.3).

7.6. Dyslexie en Cito-toetsen

Voor kinderen met dyslexie passen we de afnames van de Cito-toetsen aan. Hierbij hanteren wij de richtlijnen van Cito zelf. Cito schrijft hierover (2015):

Het afnemen van toetsen bij leerlingen met dyslexie

Wanneer kunt u nu welke hulpmiddelen of aanpassingen inzetten bij leerlingen met dyslexie, zonder dat de resultaten te sterk beïnvloed worden?

Advies van Cito

Het advies van Cito voor aanpassingen voor leerlingen met dyslexie is in lijn met de algemene richtlijn die Cito hanteert voor het gebruik van hulpmiddelen en aanpassingen bij toetsen. In principe adviseren wij om alle leerlingen de toetsen onder dezelfde omstandigheden te laten maken en dus de voorgeschreven afname-instructies te volgen. Dit in verband met de vergelijkbaarheid van de resultaten van leerlingen met die van anderen in hun groep en de normgroep. Er kunnen omstandigheden zijn die het noodzakelijk maken om toch bepaalde aanpassingen te doen of hulpmiddelen toe te staan. De vragen die u bij elke aanpassing moet stellen, zijn:

-Meet de toets nog steeds wat hij moet meten?

-Leidt de aanpassing tot overcompensatie, waardoor de leerling bevoordeeld wordt ten opzichte van andere leerlingen?

Hulpmiddelen en aanpassingen bij de LVS-toetsen

Hulpmiddelen

Een groot deel van de LVS-toetsen is zowel in een papieren als in een digitale versie beschikbaar. De digitale toetsen Rekenen-Wiskunde, Studievaardigheden, Woordenschat en Spelling beschikken over auditieve ondersteuning. U zou ervoor kunnen kiezen om de papieren variant van deze toetsen ook in de hogere groepen voor te lezen, zoals dat standaard gebeurt bij de toetsen voor groep 3 en 4. Het heeft echter de voorkeur om bij deze leerlingen de toetsen digitaal af te nemen om te voorkomen dat u bijvoorbeeld door uw stemgebruik de leerlingen onbewust hints geeft.

Aanpassingen: welke mogelijkheden heeft u?

Algemeen

-Extra afnametijd (met uitzondering van de toetsen op het gebied van technisch lezen).

-Toets in meerdere delen afnemen (met uitzondering van de toetsen op gebied van technisch lezen). --

-Vergroten van de teksten van A4 naar A3.

Spelling

-In groep 4 en 5 kan ervoor gekozen worden om standaard – dus ongeacht de toetsscore op de startmodule – vervolgmodule 1 (dictee) af te nemen bij leerlingen met dyslexie in plaats van vervolgmodule 2 (meerkeuze).

Begrijpend lezen

Het is altijd toegestaan om de leerling een toets van een lager niveau aan te bieden, het zogenoemde ‘toetsen op maat’. Daarmee zorgt u ervoor dat de leerling met dyslexie niet een te moeilijke toets hoeft te maken én dat u van die leerling nauwkeurige toetsresultaten krijgt. In uitzonderlijke gevallen kunt u ervoor kiezen om een leerling met ernstige leesproblemen voorafgaand aan de toetsafname de teksten zelf alvast door laten lezen, bij voorkeur op dezelfde dag als waarop de toets wordt afgenomen. De betreffende leerling mag de bijbehorende opgaven niet zien en de teksten mogen uiteraard niet worden nabesproken.

Waarom zijn er geen toepassingen toegestaan bij de toetsen Technisch lezen, AVI en DMT?

Omdat juist achterblijvende prestaties op deze toetsen een signaal zijn dat mogelijk sprake is van dyslexie. De toetsen zijn bedoeld om de technische leesvaardigheid van leerlingen in kaart te brengen: hoe vlot en nauwkeurig kunnen ze een geschreven woord of tekst ontsleutelen?

Hulpmiddelen en aanpassingen bij de Entreetoets

Hulpmiddelen

- Gesproken versie.
- ‘Tekst naar spraak’, voor leerlingen met minimaal een half jaar ervaring met deze software.
- Vergrote versie van de opgavenboekjes (A3 formaat).
- Zwart-wit versie, om ervoor te zorgen dat leerlingen door de kleuren niet afgeleid worden.

Aanpassingen

- Extra afnametijd
- Gebruik van een markeerstift

Waarom is er wel een auditieve versie van Begrijpend lezen beschikbaar bij de Entreetoets en niet bij de LVS-toetsen Begrijpend lezen?

Hier hebben wij voor gekozen omdat de doelen van deze toetsen verschillend zijn. Het doel van de LVS-toetsen is vaststellen hoe goed kinderen geschreven teksten kunnen begrijpen om op basis daarvan het onderwijsaanbod beter af te stemmen. Als u de toetsen zou voorlezen, meet de toets niet meer zuiver begrijpend lezen, maar iets wat het midden houdt tussen begrijpend lezen en begrijpend luisteren. Wij adviseren om leerlingen met dyslexie naast de toets Begrijpend lezen – die niet wordt voorgelezen – ook de toets Begrijpend luisteren te laten maken. Door de prestaties op beide toetsen met elkaar te vergelijken, krijgt u informatie over de begripsvaardigheid van de leerling: maakt hij de toets Begrijpend lezen niet goed vanwege zijn dyslexie of omdat zijn begripsvaardigheid in het algemeen onder het gemiddelde ligt?

Scholen gebruiken de Entreetoets vaak bij het formuleren van het schooladvies: wat is het best passende brugklatype in het voortgezet onderwijs? Daarvoor is ook het rapport Vooruitblik beschikbaar. Omdat leerlingen met een dyslexieverklaring in het voortgezet onderwijs veelal gebruikmaken van hulpmiddelen bij het studeren en lezen van teksten, staan we het gebruik hiervan toe bij de Entreetoets. Dat betekent wel dat het resultaat op het Entreetoets-onderdeel Begrijpend lezen dan geen zuivere meting meer is van de vaardigheid in begrijpend lezen.

Goed vastleggen en communiceren

Scholen maken soms bewust de keuze om toch hulpmiddelen of aanpassingen toe te staan, hoewel de toets daardoor niet meer echt meet waarvoor deze bedoeld is. Bijvoorbeeld omdat na een aantal jaren onderwijs en extra remediëring duidelijk is geworden dat de leerling een bepaalde vaardigheid

niet onder de knie krijgt. Dat hoeft op zich geen probleem te zijn, mits u zich realiseert dat de resultaten van deze leerling op de toets geen valide en betrouwbare meting meer zijn van de betreffende vaardigheid. Het is van belang dat u dit goed vastlegt én duidelijk communiceert naar ouders, behandelaars of een nieuwe school waar een leerling naartoe gaat. Zo weten zij bijvoorbeeld dat 'de vaardigheid in begrijpend lezen van de leerling vergelijkbaar is met die van zijn groepsgenoten mits de teksten worden voorgelezen.' Voor de school én de ouders is het van belang dat zij zich realiseren dat deze leerling naar alle waarschijnlijkheid ander onderwijsaanbod nodig zal hebben dan zijn klasgenoten.

Meer informatie?

Voor meer informatie, zie de flyers 'Gebruik van hulpmiddelen en aanpassingen bij toetsen van het Cito Volgstelsel primair en speciaal onderwijs' en 'Het afnemen van toetsen bij leerlingen met dyscalculie' op onze website [Achtergrondinfo.cito.nl](https://achtergrondinfo.cito.nl).

8. Problemen van dyslectische kinderen bij de diverse vakgebieden

In onderstaande tabel staat kort opgesomd tegen welke moeilijkheden leerlingen met dyslexie kunnen aanlopen bij lezen, spellen, schrijven, rekenen en leren in het algemeen (Protocol Leesproblemen en Dyslexie in het Basisonderwijs).

Problemen bij lezen	<ul style="list-style-type: none"> - onthouden van de grafeem-foneemkoppelingen (letterkennis); - snel en accuraat analyseren van woorden in losse klanken; - samenvoegen (synthetiseren) van losse klanken tot een woord; - aangeven van de positie van een klank in een woord; - hersynthetiseren van een woord als bepaalde klanken worden weggelaten of toegevoegd.
Problemen bij spellen	<ul style="list-style-type: none"> - veel basale spellingfouten als gevolg van een automatiseringstekort; - beperkte kennis van spellingregels en –patronen; - beperkt spellingbewustzijn en onvoldoende neiging tot zelfcorrectie; - verkeerde toepassing in spontane schrijfactiviteiten van spellingregels die ze wél kennen.
Problemen bij schrijven	<ul style="list-style-type: none"> - onleesbaar handschrift als gevolg van een zwak ontwikkelde fijne motoriek; - veel doorhalingen; - traag schrijftempo.
Problemen bij rekenen	<ul style="list-style-type: none"> - moeite met (snel) hoofdrekenen, leren van tafels en onthouden van wiskundige symbolen; - omdraaien van getallen boven de tien; - problemen met volgorde; - leesfouten bij vraagstukken die woorden bevatten. <p><i>Dyslectici zijn vaak opvallend goed in het oplossen van moeilijke rekenvraagstukken, terwijl ze een rekenmachine nodig hebben voor de basisbewerkingen.</i></p>
Problemen bij leren in het algemeen	<ul style="list-style-type: none"> - beperkt arsenaal van leerstrategieën; - trage verwerking van (talige) informatie als gevolg van een algemeen automatiseringsprobleem. De prestaties nemen zichtbaar af bij dubbeltaken en werken onder tijdsdruk. Dit valt het meest op in toetsituaties. - niet begrijpen van complexe vragen, terwijl ze het antwoord wel weten. Dit komt doordat ze moeite hebben met het plannen en vasthouden van de volgorde van denkstappen. - moeite met onthouden van meervoudige instructies, terwijl ze de afzonderlijke taken wel kunnen uitvoeren. Dit heeft te maken met het feit dat dyslectici vaak een beperkt korte termijn geheugen hebben. - moeite met onthouden of ophalen van namen uit het geheugen; - moeite met overschrijven van het bord en (snel) opschrijven van informatie die wordt gedicteerd door de leerkracht als gevolg van beperkingen op het gebied van auditieve en/of visuele perceptie; - woord-vindings-moeilijkheden.

Herhaald lezen met Connect: leesuitval AVI

Dag 1	Dag 2	Dag 3
Fase 1: oriëntatie op nieuwe tekst -titel, plaatjes; voorspellingen uitlokken	<i>Fase 1: korte terugblik inhoud tekst</i>	Fase 1: korte terugblik n.a.v. voorlezen eind dag 2
Fase 2: voorlezen en interactie -vloeiend en op toon voorlezen -kinderen wijzen bij met vinger of kaartje -uitgebreide interactie tijdens het lezen	Fase 2: voorlezen -vloeiend en op toon voorlezen -geen uitgebreide interactie meer -kinderen wijzen bij met vinger of kaartje	Fase 2: voorlezen -vloeiend en op toon voorlezen -geen uitgebreide interactie meer -kinderen wijzen bij met vinger of kaartje
Fase 3: koor lezen -opbouw per stukje via voor-koor; daarna hele tekst -tempo: kind moet actief mee kunnen lezen -kind wijst bij met vinger/kaartje (controleren)	Fase 3: koorlezen -samen met leerkracht hardop lezen -tempo: kind moet actief mee kunnen lezen -kind wijst bij met vinger/kaartje (controleren)	<i>Fase 3: koorlezen</i> -samen met leerkracht hardop lezen -tempo: kind moet actief mee kunnen lezen -kind wijst bij met vinger/kaartje (controleren)
Fase 4: woorden schrijven en lezen (max. 3) -leerkracht kiest 3 woorden uit de tekst -ll. schrijft op transparant schrijfbordje, gelijktijdig daarbij de klanken uitsprekend -leerkracht schrijft deze mee op blanco kaartjes -lastig woord: eerste letter(s) tonen van kaartje -een zin bedenken met elk woord -woordkaartjes in schrijfolgorde lezen	Fase 4: woorden schrijven en lezen (max. 3) -ll. zoekt drie nieuwe woorden uit de tekst: welk woord vind jij nog moeilijk om te lezen? -voor verdere uitwerking schrijven: zie dag 1 -nieuwe woorden lezen in schrijfolgorde -woorden dag 1 herhalen: lezen van kaartjes -nieuwe woorden en woorden dag 1 door elkaar <i>-meerlettergrepige woorden oef. op stroken in twee kleuren in stukjes verdeeld (max. 3 woorden)</i>	Fase 4: woorden lezen -lezen woorden dag 1/2 door elkaar: voor-koor-zelf -als lotto spel: woordkaartje op de juiste plek leggen op de lotto kaart -alternatief: zin uit de tekst in losse woorden knippen → leg de woorden in de juiste volgorde <i>-herhaling stroken dag 2</i>
Fase 5: tekst lezen -tekst nog een keer in koor lezen -koor-front lezen: begeleider leest steeds mee aan begin van de zin, ll. lezen het laatste woord/de laatste twee woorden van de zin	<i>Fase 5: tekst lezen</i> -tekst samen in koor lezen -koor-front lezen: begeleider leest steeds mee aan begin van de zin, ll. lezen het laatste woord/de laatste twee woorden van de zin -afwisseling per stukje: in koor / om en om een zin (sterk ondersteund: bij fout/aarzeling → voorzeggen)	<i>Fase 5: tekst lezen</i> -tekst in koor lezen -om de beurt een zin hardop proberen te lezen (ondersteuning met voorzeggen) -als het goed gaat: om de beurt een stukje lezen
	Afsluiting: -eventueel stukje vervolg voorlezen uit boek	<i>Fase 6: hoe vloeiend gaat het na 3x oefenen?</i> -(ingekorte) tekst hardop proberen te lezen -leesanalyse op kopie leesblad maken (als AVI)
-	-	Afsluiting: eventueel vervolg voorlezen boek

Literatuurverwijzing:

Voor het opstellen van dit dyslexiebeleid is gebruik gemaakt van de brochure van de Stichting Dyslexie Nederland *Diagnose van dyslexie* (2004), het *Protocol Leesproblemen, Dyslexie in het Basisonderwijs* (2005) en het *Masterplan Dyslexie, o.a. Organisatorisch continuüm voor de zorgroute van leerlingen met leesproblemen en dyslexie* (Struiksma, 2005).

Bijlage 1.

